Süpernova Kalıntısı 3C 396'nın X-Işın Dalga Boylarında *XRISM*/Resolve ve *Athena*/X-IFU İle İncelenmesi

Cihad DENIZ

Akdeniz Üniversitesi, Uzay Bilimleri ve Teknolojileri Bölümü

Aytap SEZER (*Avrasya Üniversitesi*) Hicran BAKIŞ (*Akdeniz Üniversitesi*)

22. Ulusal Astronomi KongresiEge Üniversitesi, İzmir6-8 Eylül 2022

SUNU PLANI

- Süpernovalar ve Süpernova Kalıntıları
 - 1. SNK'larda X-ışın Mekanizmaları
 - 2. Kompozit Morfolojili SNK'lar
- > X-ışın Uyduları
- Suzaku X-ışın Uydusu (2005-2015)
- **Gelecek nesil X-ışın Uyduları:** *XRISM* ve *Athena*
- Suzaku, XRISM ve Athena Uydularının Dedektör Karşılaştırması
- > Motivasyon
- 3C 396 Kalıntısının Literatür Özeti
- Suzaku X-ışın Gözlem Verileri
- X-ışın Verilerini İndirgeme

- Suzaku/XIS Görüntüsü
- > Suzaku/XIS Tayfi
- > XRISM ve Athena Simülasyonları
- SNK Kabuğundan Gelen Tayfın *XRISM*/Resolve Simülasyonu
- SNK Kabuğundan Gelen Tayfın Simülasyonu
- > PWN'den Gelen Tayfın *XRISM*/Resolve Simülasyonu
- > PWN'den Gelen Tayfın *Athena*/X-IFU Simülasyonu
- Athena/X-IFU ve Suzaku/XIS Tayflarının Karşılaştırılması
- Sonuçlar

Süpernovalar ve Süpernova Kalıntıları

- Süpernovalar (SN) evrendeki en büyük enerjili (tipik olarak ~10⁵¹ erg) patlamalardan birisidir.
- Bir süpernova kalıntısı (SNK), süpernova patlaması sonucunda oluşur.
- SNK'lar genişleyen bir şok dalgası, atılan yıldız maddesi ve süpürülen yıldızlararası maddeden olmak üzere üç ana kısımdan oluşur.
- Galaksimizde yaklaşık 300 SNK bulunmaktadır (Green SNK Kataloğu¹)

3

• SNK'lar düşük frekanslı radyo dalgalarından TeV gama ışınlarına kadar geniş bir aralıkta ışıma yaparlar.

6 Eylül 2022

SNK'larda X-ışın Mekanizmaları

• SNK'lardan gelen ışıma kökenine göre iki sınıfta incelenir:

Şekil 1. SNK Cas A'nın *Chandra* ACIS-S3 dedektörü ile alınmış tayfı. Tayfta süreklilik ve çizgi salmaları açıkça görülebilmektedir.

Kompozit Morfolojili SNK'lar

G11.2-0.3

Şekil 2. G11.2-0.3 kompozit morfolojili SNK'sının görüntüsü. Gri ölçek X-ışınlarını, kontürler ise radyo ışımasını temsil eder.

 Gri ölçek: *Chandra* ile 0.3-10 keV enerji aralığında. Kontür: Very Large Array ile 21 cm dalga boyunda.
 (Kaynak: Chandra Supernova Remnant Catalog. http://hea-www.cfa.harvard.edu/ChandraSNR/).

- X-ışın gözlemleri, Dünya atmosferinin X-ışın dalga boylarında geçirgen olmaması nedeniyle uzay teleskopları ile yapılmaktadır.
- X-ışın verileri ile SNK'ların fiziksel özelliklerini belirlemede kullanılabilmektedir. Bu özellikler; plazmanın sıcaklığı, plazmadaki elementler, SNK'nın yaşı, patlama türü ve patlayan yıldızın kütlesi olabilir

Suzaku X-ışın Uydusu (2005-2015)

- *Suzaku* uydusu, 2005 yılında JAXA ve NASA işbirliği ile fırlatılmıştır ve beşinci Japon X-ışın astronomi uydusudur.
- Suzaku uydusunun üç bilimsel aleti bulunmaktadır: bir X-ışın tayfçekeri (XRS), dört X-ışın görüntüleme tayfçekeri (XIS; Koyama vd. 2007) ve bir sert X-ışın dedektörü (HXD).

Şekil 3. Suzaku 'nun dört XIS dedektörü.https://heasarc.gsfc.nasa.gov/docs/suzaku/gallery/instruments/xis.html

Gelecek nesil X-ışın Uyduları: XRISM ve Athena

X-Ray Imaging and Spectroscopy Mission (*XRISM*; Tashiro vd. 2018), 2023 yılında Japon-ABD işbirliğiyle fırlatılması planlanan Xışın uydusudur.

Advanced Telescope for High-ENergy Astrophysics (*Athena*; Nandra vd. 2013), Avrupa Uzay Ajansı (ESA)'nın 2030'lu yıllarda fırlatmayı planladığı bir X-ışın uydusudur.

XRISM ve Athena simülasyonlarının yapılma amacı şu soruları araştırmaktır:

► Gelecek nesil X-ışın uyduları SNK'lardan ne tür tayfsal bilgilerin alınmasını sağlayacak?

> XRISM/Resolve and Athena/X-IFU'nun kapasiteleri nedir?

Suzaku, XRISM ve Athena Uydularının Dedektör Karşılaştırması

• **Resolve** ve **X-IFU** sırasıyla *XRISM* ve *Athena* uydularının dedektörleridir.

Dedektör özelliği	Suzaku/XIS	XRISM/Resolve	Athena/X-IFU
Enerji aralığı (keV)	0.2-12	0.3-12	0.3-12
Görüş açısı (FoV)	17'.8 x 17'.8	3′ x 3′	5' (çap)
Enerji çözünürlüğü (6 keV'ta)	~120 eV	≤7 eV	2.5 eV
Etkin alan (keV)	8 keV'ta 100 cm ²	6 keV'ta 210 cm ²	7 keV'ta 1600 cm ²

Tablo 1. XIS, Resolve ve X-IFU dedektörlerinin başlıca özellikleri

Motivasyon

- SNK'lardan gelen ısısal ışıma süreklilik ve çizgi ışımalarının bir kombinasyonu iken ısısal olmayan ışıma sadece süreklilik göstermektedir. Kompozit türü SNK'ların kabuk bölgesindeki ısısal ışıma ejektadan izler gösteriyorsa, bu SNK'nın ata yıldızını tahmin etmek mümkün olur.
- Gelecek nesil X-ışın uyduları olan *XRISM* ve *Athena* uydularının yüksek tayfsal çözünürlüklü dedektörleri sayesinde, kompozit SNK'ların X-ışın kökenleri daha iyi anlaşılabilir, elementlerin çizgileri daha hassas ölçülebilir ve böylece ata yıldızlar daha düşük hata sınırları içerisinde hesaplanabilir. Ayrıca, SNK'nın ısısal ve ısısal olmayan ışımalarının geldiği bölgeler daha hassas ölçülebilir.
- Bu çalışmada, kompozit SNK olan 3C 396'nın *XRISM* ve *Athena* simülasyonları yapılmıştır. Bu simülasyonlar ile, kalıntının kabuğundan gelen ek element çizgilerinin çözümlenmesi hedeflenmiştir.

3C 396 Kalıntısının Literatür Özeti

- 3C 396'nın ASCA verilerinin analizi, kalıntının tipik bir kompozit türü SNK gibi hem ısısal hem de ısısal olmayan ışıma yaptığını göstermiştir (Harrus & Slane 1999). Bu sonuçlara göre, ısısal ışıma patlamada dalgası ile etkileşen YAO maddesinden kaynaklanırken, ısısal olmayan ışıma merkez bölgedeki pulsar rüzgarı nebulasını (pulsar wind nebula; PWN) işaret etmektedir.
- Bu kalıntının *Chandra* ve *Suzaku* X-ışın tayf analizleri yapılmıştır (Olbert vd. 2003; Su vd. 2011; Sezer vd. 2020).

Suzaku X-ışın Gözlem Verileri

- 3C 396, 26 Nisan 2016'da *Suzaku*/XIS ile gözlenmiştir (Gözlem no: 509038010; Gözlem proje sorumlusu: T. Pannuti).
- Gözlemin toplam pozlama süresi ~72 ks'dir.

X-ışın Verilerini İndirgeme

- Veri indirgeme için NASA'nın High Energy Astrophysics Software (HEASoft) package v6.26 yazılımı; tayfsal fit işlemleri için ise X-ray Spectral Fitting Package (XSPEC) v12.9.1 (Arnaud 1996) yazılımı kullanılmıştır. Atomic Database (ATOMDB) v3.0.9 (Foster vd. 2012) ise, tayfsal fit işlemlerinde atomik hesaplama veri tabanı olarak kullanılmıştır.
- Görüntülerin görüntülenmesi ve işlenmesi için **SAOImageDS9**¹ kullanılmıştır.

13

Suzaku/XIS Görüntüsü

Şekil 4. Soldaki şekilde 3C 396'nın XIS3 görüntüsü verilmiştir. Bu görüntüde merkeze yakın siyah büyük daire (r = 4'.5 açı dakikası) SNK'nın kabuk ve PWN kısımlarını içermektedir. Merkezdeki küçük daire, PWN'ye aittir ve buradan gelen ışıma tayfa dahil edilmemiştir. Mavi çarpı işareti PWN'nin olduğu bölgeyi temsil eder. Köşelerdeki macenta daireler ise XIS3 dedektörünün ⁵⁵Fe ile aydınlatılmış kalibrasyon bölgelerini göstermektedir.

Suzaku/XIS Tayfi

Şekil 5. Soldaki SNK'nın kabuğuna ait tayfta XISO, 1 ve 3 tayflarına uygulanan model görülürken; sağdaki PWN tayfında XISO ve 3 için uygulanan model görülmektedir (Sezer vd. 2020).

XRISM ve Athena Simülasyonları

- Bu çalışmada, 3C 396'nın *XRISM*/Resolve ve *Athena*/X-IFU simülasyonları ile, bu aletlerin çizgi belirlemedeki potansiyelleri test edilmiştir.
- Hem kabuk hem de PWN bölgesinin tayfının simülasyonları oluşturulmuştur.
- Simüle edilmiş tayfı oluşturmak için, Resolve¹ ve X-IFU² 'nun yanıt dosyaları kullanılmıştır.
- XSPEC'te bulunan FAKEIT komutu ile simülasyon tayfları üretilmektedir.

¹<u>https://xrism.isas.jaxa.jp/research/proposer/obsplan/response/index.html</u>

²<u>http://x-ifu-resources.irap.omp.eu/PUBLIC/RESPONSES/AEFF_ANALYSIS/</u>

SNK Kabuğundan Gelen Tayfın XRISM/Resolve Simülasyonu

6 Eylül 2022

17

SNK Kabuğundan Gelen Tayfın Athena/X-IFU Simülasyonu

PWN'den Gelen Tayfın XRISM/Resolve Simülasyonu

normalized counts s⁻¹ keV⁻¹

PWN'den Gelen Tayfın *Athena/X-IFU* Simülasyonu

Athena/X-IFU ve Suzaku/XIS Tayflarının Karşılaştırılması

Athena/X-IFU

Suzaku/XIS

Sonuçlar

- Bu çalışmada, Suzaku/XIS verilerini kullanarak, gelecek nesil X-ışın uyduları olan *XRISM*/Resolve ve *Athena*/X-IFU'nun simülasyonları yapılmıştır.
- dedektörlerinin element çizgilerini • Simülasyonlarda, Resolve ve X-IFU çözümlemedeki başarısı gösterilmiştir.
- Bu çözümlenen çizgilerin hassas bolluk ölçümü, süpernova patlaması geçiren ata yıldızın belirlenmesine önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.
- Bir PWN genelde ısısal olmayan ışıma (power-law) yapar. Ancak bu çalışmadaki simülasyonlar, PWN bölgesinden pek çok ısısal element çizgisini de açığa çıkartmiştır. İsisal ışımanın varlığı; SNK'nın iç kısımlarındaki maddeyi ve SNK ters şoku ile PWN arasındaki etkileşimi gösterir. Bu sebeple, PWN tayfından gelen bu ısısal ışıma, PWN ile kabuk bölgesinin morfolojik etkileşimi ile açıklanabilir.

Dinlediğiniz için teşekkürler!

Kaynaklar

- Arnaud KA. XSPEC: The First Ten Years. In: Astronomical Data Analysis Software and Systems V Astronomical Society of the Pacific Conference Series; San Francisco, United States; 1996. p. 17.
- Foster AR, Ji L, Smith RK, Brickhouse NS. Updated Atomic Data and Calculations for X-Ray Spectroscopy. The Astrophysical Journal 2012; 756 (2): 128-138. doi: 10.1088/0004-637X/756/2/128
- Harrus, I., M., Slane, P., O. An ASCA Study of the Supernova Remnant G39.2-0.3. The Astrophysical Journal 1999; 516, 811. doi:10.1086/307138
- Ishisaki Y, Maeda Y, Fujimoto R, Ozaki M, Ebisawa K et al. Monte Carlo Simulator and Ancillary Response Generator of Suzaku XRT/XIS System for Spatially Extended Source Analysis. Publications of the Astronomical Society of Japan 2007; 59: 113-132. doi: 10.1093/pasj/59.sp1.S113
- Kawasaki, M. 2003, Ph.D. thesis (Tokyo University)
- Koyama K, Tsunemi H, Dotani T, Bautz MW, Hayashida K et al. X-Ray Imaging Spectrometer (XIS) on Board Suzaku. Publications of the Astronomical Society of Japan 2007; 59: 23-33. doi: 10.1093/pasj/59.sp1.S23
- Mitsuda K, Bautz M, Inoue H, Kelley RL, Koyama K et al. The X-Ray Observatory Suzaku. Publications of the Astronomical Society of Japan 2007; 59: 1-7. doi: 10.1093/pasj/59.sp1.S1
- Nandra, K., Barret, D., Barcons, X., Fabian, A., den Herder, J.-W., Piro, L., Watson, M., Adami, C., Aird, J.,; Afonso, J. M., et al. 2013. The Hot and Energetic Universe: A White Paper presenting the science theme motivating the Athena+ mission. eprint arXiv:1306.2307.
- Olbert, C. M., Keohane J., W., Arnaud, K., A., Dyer, K., K., Reynolds, S., P., Safi-Harb, S., Chandra Detection of a Pulsar Wind Nebula Associated with Supernova Remnant 3C 396. The Astrophysical Journal 2003; 592, L45. doi:10.1086/377348115

Kaynaklar

- Sezer A, Ergin T, Yamazaki R, Ohira Y, Cesur N. A Suzaku X-ray study of the mixed-morphology supernova remnant Kes 69 and searching for its gamma-ray counterpart. MNRAS, 2018; 481, 1416. doi:10.1093/mnras/sty2387
- Sezer, A., Ergin, T., Cesur, N., Tanaka, S. J., Kisaka, S., Ohira, Y., Yamazaki, R. Suzaku and Fermi view of the supernova remnant 3C 396. Monthly Notices of the Royal Astronomical Society 2020; 492(1), 1484-1491.
- Smith RK, Brickhouse NS, Liedahl DA, Raymond JC. Collisional Plasma Models with APEC/APED: EmissionLine Diagnostics of Hydrogen-like and Helium-like Ions. The Astrophysical Journal 2001; 556 (2): 91-95. doi: 10.1086/322992
- Su, Y., Chen, Y., Yang, J., Koo, B.-C., Zhou, X., Lu, D.-R., Jeong, I.-G., and DeLaney, T. Molecular Environment and Thermal X-ray Spectroscopy of the Semicircular Young Composite Supernova Remnant 3C 396. The Astrophysical Journal 2011; 727(1), 43, 11 pp.
- Tashiro, M., Maejima, H., Toda, K., Kelley, R., Reichenthal, L., Lobell, J., Petre, R., Guainazzi, M., Costantini, E., Edison, M., et al. Concept of the X-ray Ast ronomy Recovery Mission. Proceedings of the SPIE 2018; 10699, 12.
- Vink, J. Supernova remnants: the X-ray perspective. The Astronomy and Astrophysics Review 2012; 20; 49. doi:10.1007/s00159-011-0049-1
- Vink, J. Physics and Evolution of Supernova Remnants. Cham, Switzerland: Springer International Publishing 2020.

EK SLAYTLAR

SNK'ların Morfolojileri

Şekil 2. Sınıflandırılmış SNK örnekleri. Gri ölçek X-ışın ve kontürler radyo haritalarını gösterir (Kaynak: Chandra Supernova Remnant Catalog. <u>http://hea-www.cfa.harvard.edu/ChandraSNR/</u>).

- (a) Kabuk tipi SNK; Tycho. Gri ölçek: *Chandra* ile 0.3-10 keV. Kontür: VLA ile 1.375 GHz frekansında.
- (b) Plerion tipi SNK; 3C 58. Gri ölçek: *Chandra* ile 0.3-10 keV. Kontür: VLA ile 21 cm dalga boyunda.
- (c) Kompozit SNK; G11.2-0.3. Gri ölçek: *Chandra* ile 0.3-10 keV enerji aralığında. Kontür: VLA ile 21 cm dalga boyunda.
- (d) Karışık morfolojili SNK; W44. Gri ölçek; ASCA ile 0.7-10 keV dalga boyu aralığında. Kontür: VLA ile 1.4 GHz frekansında. Görseller Kawasaki (2003) PhD tezinden alınmıştır.

6 Eylül 2022

Suzaku/XIS Dedektörleri

- Suzaku'da X-ışınlarını tespit edebilmek için dört CCD bulunmaktadır; bunlar, XIS0, XIS1, XIS2 ve XIS3'tür.
- XIS1 arkadan aydınlatmalı (back-illuminated; BI) bir dizayna sahip iken; kalan üç dedektör önden aydınlatmalı (front-illuminated; FI) dizaynlıdır.
- BI ve FI dedektörler sırasıyla düşük ve yüksek enerji bantlarında birbirlerine karşı üstündürler.

Model parametreleri

Component	Parameters	Shell	PWN	
TBABS	$N_{\rm H} \ (10^{22} {\rm cm}^{-2})$	$5.83^{+0.27}_{-0.24}$	$5.22^{+0.24}_{-0.17}$	
VVNEI	$kT_{\rm e}~({\rm keV})$	$1.12_{-0.03}^{+0.02}$	$0.93^{+0.08}_{-0.09}$	
	Mg (solar)	$1.2^{+0.2}_{-0.2}$	(1)	
	Al (solar)	$1.9^{+0.4}_{-0.3}$	(1)	
	Si (solar)	$1.3^{+0.1}_{-0.2}$	$1.5^{+0.2}_{-0.2}$	
	S (solar)	$1.1^{+0.2}_{-0.2}$	$1.4^{+0.1}_{-0.3}$	
	Ca (solar)	$1.7^{+0.4}_{-0.2}$	(1)	
	$\tau (10^{11} \mathrm{cm}^{-3} \mathrm{s})$	$2.3^{+0.4}_{-0.5}$	$3.6^{+0.4}_{-0.4}$	
	Norm ^{<i>a</i>} $(10^{-3} \text{ cm}^{-5})$	$38.12^{+4.08}_{-2.49}$	$4.79_{-0.32}^{+0.65}$	
Power law	Г	_	$1.97^{+0.23}_{-0.38}$	
	Norm ^{<i>b</i>} (10^{-5})	_	$1.64^{+0.28}_{-0.45}$	
	Reduced χ^2 (dof)	1.12 (828)	1.03 (379)	

Notes. Errors are within a 90 per cent confidence level. Abundances are given relative to the solar values of Wilms et al. (2000). (1) indicates that the elemental abundance was fixed at solar.

^{*a*}The normalization of the VVNEI, norm= $10^{-14} \int n_e n_H dV/(4\pi d^2)$, where *d* is the distance to the source (in cm), n_e , n_H are the electron and hydrogen densities (in units of cm⁻³), respectively, and *V* is the emitting volume (in units of cm³).

Suzaku Uydusu

	XIS0, XIS2 ve XIS3 XIS1		
Aydınlatma türü	Önden aydınlatmalı	Arkadan aydınlatmalı	
Bant aralığı	0.2-12 keV	0.2-12 keV	
Görüş açısı	17'.8 x 17'.8	17'.8 x 17'.8	
Piksel sayısı	1024 x 1024	1024 x 1024	
Piksel boyutu	24 µm (1".0)	24 µm (1".0)	
5.9 keV'ta tayfsal çözünürlük	~130 keV	~130 keV	
Zaman çözünürlüğü	8 s	8 s	
Etkili alan 1.5 keV'ta 0.8 keV'ta	330 cm ² 160 cm ²	370 cm ² 110 cm ²	

SNK'ların Morfolojileri

- SNK'lar, morfolojilerine göre dört ayrı sınıfta incelenir:
- I. Kabuk tipi SNK'lar (S; Shell type),
- II. Plerionlar (P; Plerions),
- III. Kompozit SNK'lar (C; Composite or non-thermal composite)
- IV. Karışık Morfolojili SNK'lar (MM; Mixed Morphology or thermal composite SNR).

		Kabuk Benzeri?	Merkezi Doldurulmuş?
Kabuk Tipi SNK		evet	hayır
Plerion Tipi SNK		hayır	evet
Kompozit SNK		evet	evet
Karışık Morfoloji SNK	(Radyo)	evet	hayır
	(X-ışını)	hayır	evet

Tablo 1. Morfolojilerine göre SNK'lar

Element tanımlama

Element	Çizgi enerjisi (eV)							
	H-benzeri iyon			He-benzeri iyon [†]				
	Lyα	$Ly\beta$	$Ly\gamma$	$\mathbf{K}\alpha\left(r ight)$	$\mathbf{K}\alpha\left(f ight)$	$\mathbf{K}\alpha\left(i\right)$	$\mathbf{K}eta$	$K\gamma$
С	367	436	459	308	299	304	355	371
Ν	500	593	625	431	420	426	498	522
0	654	774	817	574	561	569	666	698
Ne	1022	1211	1277	921	905	914	1073	1127
Mg	1472	1745	1840	1352	1330	1343	1579	1660
Si	2006	2377	2506	1865	1840	1854	2183	2294
S	2623	3107	3277	2461	2431	2447	2884	3033
Ar	3323	3936	4151	3140	3104	3124	3685	3875
Ca	4106	4864	5130	3908	3845	3892	4582	4819
Fe	6966	8266	8732	6702	6641	6670	7798	8217

 † r rezonans, f yasaklı ve i de ara kombinasyon çizgilerini temsil eder.

3C 396 Kalıntısının Literatür Özeti

- 3C 396'nın ASCA verilerinin analizi, kalıntının tipik bir kompozit türü SNK gibi hem ısısal hem de ısısal olmayan ışıma yaptığını göstermiştir (Harrus & Slane 1999). Bu sonuçlara göre, ısısal ışıma patlamada dalgası ile etkileşen YAO maddesinden kaynaklanırken, ısısal olmayan ışıma merkez bölgedeki pulsar rüzgarı nebulasını (pulsar wind nebula; PWN)i işaret etmektedir.
- Bu kalıntının X-ışın verilerinin analizi ile hem ısısal hem de ısısal olmayan ışımanın varlığı tespit edilmiştir (Su vd. 2011; Sezer vd. 2020).
- Olbert vd. (2003) *Chandra* ACIS verilerini kullanarak merkezdeki X-ışınlarında parlak kaynağın tayfını analiz etmiştirler. Kalıntıdan ısısal ışıma tespit edememiş; yalnızca ısısal olmayan ışımanın varlığını saptamışlardır.
- Su vd. (2011) ise, yine aynı *Chandra* ACIS verilerini kullanıp, bir ısısal model ile kalıntıda Si, S ve bazı bölgelerde Ar ve Ca bulmuşlardır. Bu element bolluklarının izlenmesinden, kalıntının 13-15 Mg kütleye sahip bir ata yıldıza sahip olduğunu bildirmişlerdir.
- Sezer vd. (2020), 3C 396'nın *Suzaku* verilerini kullanarak, kalıntının PWN ve kabuk bölgelerinden gelen X-ışın ışımasını analiz etmişlerdir. Sonuçları, kabuk bölgesinden tamamen ısısal ışımanın; merkez bölgeden ise hem ısısal hem de ısısal olmayan ışımanın geldiğini göstermiştir.
- Güncel hesaplamalar kalıntının 6.2 kpc uzaklıkta olduğuna işaret etmektedir (Su vd. 2011).

Süpernovalar

- Süpernovalar (SN) evrendeki en büyük enerjili (tipik olarak ~10⁵¹ erg) patlamalardan birisidir.
- SN'ler iki şekilde meydana gelebilir:
 - Çekirdek Çöküşü SN'ler: Güneş'ten en az 8 kat daha kütleli yıldızlarının evrimlerinin son aşamasında meydana gelir.
 - Termonükleer SN'ler: İkili bir sistemdeki bir beyaz cücenin patlaması.

